

Nagy László

BARTÓK ÉS A RAGADOZÓK

Nem az erdő, nem a levegő meg a víz remek királyai, nem ezek a vadak ólálkodnak és őrzöngnek a szívünk körül. Hajunkat oroszlánsörénnyel elkeverni veszélyte-
nebb, mint megértően pillantanunk az emberségből kivetkőzött lényre. A szá-
zad éghajlatában ez a legnagyobb ragadozó ijesztően elszaporodott, szaporítva a
fondorlatos intézményeket, megfosztva hivatásuktól a tündöklő találmányokat.
A traverz-erdők, a kábel-dzsungelek, a műanyag-habok felett sugárzik ez a szé-
gyentelen fajta, s míg önmagát reklámozza mint morált, mint elérhető üdvössé-
get: új ragadozókát toboroz, új áldozatokat kaparint magának. Mert századunk
emberét a képmutató ragadozók bővílik. E fordított orfeuszi helyzetben az édes
muzsika csak azt jelentené, hogy velük parolázol. Már a fiatal Bartók azt mondja:
Nem! Se álerkölc, se álművészet. A szívdőglesztő álarcokat zenéje acélujjaival tépi
le. Mert emberi fenség: eleve idegen tőle a marakodás. Új ritmikájú Sárkányölő
– mondanám, de ez a szimbólum föltételezi a programos harcot. Bartók öntör-
vényű konok csillag. Nem készül semmiféle leszámolásra, nem keresi a gatló és
gonosz hatalmakat, de találkozik velük, de gyémántfejjel beléjük ütöközik mindig.
Így süvít a pályán végzetesen, de mint művész, diadallal. Élete volt keserű is, csö-
mörös is. Menekült volna a grönlandi cethalakhoz, a Tűzföld ércein bőgő vadak
közé. Mégis azt mondja: Nem! Az ember nem adhatja meg magát. Se a hatalmas
bánatnak, se bármilyen „dögvész-országnak”. Az ember szerelmével és férfias ha-
raggal ment a halálba. A ragadozók pedig a sírig követték. Elhengerített kövénél
megsebezve a zenétől vinnyognak és átkozódnak ma is, és nem bírnak szabadulni
tőle soha. Nekik Bartók az elkerülhetetlen sorscsapás. Nekem példa és megváltás,
mint a legfényesebb árvák: Ady és József Attila. Őt látom a magasban, fehéren
izzó haját, a sztratoszférát legyőző szemeit. Tenyerében óra: méri és ellenőrzi a
Mindenség zenéjét.

sebeket okoz, hanem, éppen ellenkező
módon, a világ sebeit gyógyítja: „patyol-
atot ad a sebekre”. A kultúrhéroszra a
művész teremtő arca íródik rá, vagyis a
harmóniát, a szépet, a jót akaró ember
példázata. A Nagy László-i verzhós alka-
tát ez a több funkciójú összetettség, ez a
már önmagában is archetipikus egységű
„vejnemőjni” gazdagság teszi erőteljes-
sé és archaikusan is hitelessé. A művész, a
gyógyító, a harcos, a teremtő Vejnemőjnen
és archaikus mítoszi rokonai: Ilmarinen,
Szoszrukó, Enkidu, Amirani, Beowulf
közösségvédő, archaikus-axiomatikus
funkciói élednek újjá Nagy László port-
réverseiben. A sárkányölő gesztust pedig a
művészet által kifejezett jövő perspektívái
hitelesítik, motíválják és irányítják verzhó-
seiben. A szellem fenségét és életbizalmát
teszik e hősi képletek érzékletessé, poétika-
ilag is kifejezetté.

Ez a hős hármastételezésben, fókusz-
ként áll a Nagy László-művek központjában.
Rajta keresztül szűrődik át és ítéltetik
meg a világ és a történelem. Ő a tragikum
hordozója is, aki kifejezi, megéli és végig-
harcolja az emberi drámát. S a küzdelem
idejéből a pálya menetében elérkezik majd
a megroskadás, a krízis perisodusa is.
A vázolt időszak verseiben vízszint még ere-
je teljében példáz, ítélt és vív a mítoszok és

a rítusok logikai mechanizmusában máig
következtesen őrzött és óvott gondolat
jegyében, amely az emberi közösség elemi
érdekeit védi, és az ember bukásaiból újra
meg újra utat nyit a felemelkedésre. Nagy
László költői világában ennek a gondolat-
nak a képviselése és védelme kopirozódik
rá a művész alakjára. Az archaikus mítoszi
aura és képzetkör pedig a feladat időtlensé-
gét és elemi szükségességét is hivatott köz-
vetíteni a megformálás érzékletességének
„bartóki” szolgálata mellett. A sárkányölő
mozdulat mögött tehát tiszta fénnel rag-
gyog az emberség, az emberhez méltó lét
esélyének ideája. Az *Egry ragyogása* című
versben mindez sűrítetten, Nagy László
prózaí írásainak esztétikai elveit is koncent-
rálva tárul elénk. A harcoló és az alkotó
kultúrhérosz művészi sorsokkal átforrósít-
ott modelljéből ez a mű nem a harcos, ha-
nem a teremtő vonásokat helyezi előtérbe.
Egry József festőművész formáinak, színe-
inek közvetlen, művészi példájának pedig
áttételes „ragyogása” így lesz egyidejűen a
teremtő és példaadó művészet archetipi-
kusan megfogalmazott modelljének ragyo-
gásává. Benne – Nagy László mítosz-tük-
röző, sorsmodelláló, heroikus-dinamikus
világképet hordozó versein át – a káoszból
születő emberi rend szépségének fel nem
adható üzenete szól:

Ferenczy Béni: Bartók Béla arcképe, 1936

zendül a tó és zeng a tenger
föltámad a hullám, a villám
reped a világ boltozata
megölnék egymást az elemek
alakok elvérzenének
de ő feltartja kezét, csönd lesz
patyolatot ad a sebekre
rend lesz, de marad a fesszesség
a vízé, az égé, a hegyeké
homlokok tektóniája
kőműve a világozágnak
siratja az elberdált világot
s fölépíti káprázatában

Nagy László kézirata (Magántulajdon) / Nagy László:
Kisérlet a bánat ellen, Magvető, 1980

- 1 Deme Zoltán fogalmai. DEME Zoltán: Szemben az abszurditással = Uő: Arpeggio, 1984, 127.
- 2 Kiss Ferenc: A Menyegző = Uő: Interferenciák, 1984, 214.
- 3 Vö.: MELETYINSZKI, Jeleazar: A mítosz poétikája, 1985, 348, 267.
- 4 GÖRÖMBEI András: Nagy László költészete, 1992, 217, 307.
- 5 Csoóri Sándor: Nagy László földi vonulása, Tiszatáj, 1975/7, 22.
- 6 Mitológiai enciklopédia, I, főszerk. Sz. A. TOKAREV, a magyar kiadást szerk. HOPPAL Mihály, 1988, 559. Bővebben a mítoszlól lásd uo.
- 7 Uo.
- 8 Kiss Ferenc: i. m., 199.
- 9 VASY Géza: Nagy László-tanulmányok, 1993, 68.

” Nagy László EGRY RAGYOGÁSA

Már nem a tó és nem a tenger
nem a világ boltozata
nem a hullám, nem a villám
betölti szemem a férfi

aki jön a végtelen vízről
csónakkal, vászonruhában
hó jelenése, vért se köhög már
nem zihál, semmi erőfeszítés
két evezője vadliba-toll

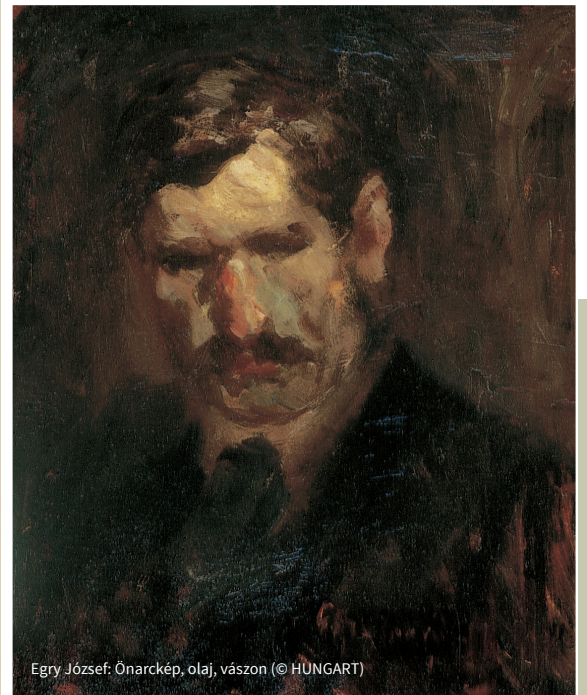
kiköt s a párában asztal várja
kenyér és hal meg bor s körülötte
mind aki rajongja olyan ívben
akár a szivárvány arca előtt

SZENT A MI KENYERÜNK, HALUNK S BORUNK
JÓ VOLT, MÉG SZIVÁRVÁNYT IS LÁTTAM ITT

S elevez tőlünk a szent és barbár
két evezője vadliba-toll
zendül a tó és zeng a tenger
föltámad a hullám, a villám
reped a világ boltozata
megölnék egymást az elemek
alakok elvérzenének
de ő feltartja kezét, csönd lesz

patyolatot ad a sebekre
rend lesz, de marad a feszesség
a vízé, az égé, hegyeké
homlokok tektóniája

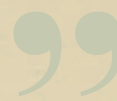
kőművese a világosságnak
siratja az elherdált világot
s fölépíti káprázatában

Egry József: *Ónarckép*, olaj, vászón (© HUNGART)

Nagy László CSONTVÁRY

Ő: a bábeli magasba emelt fej, gigászi
vörös szemgolyó a kételyek fölött,

világnagy vásznon ecset- és üstökös-egység,
ágyúzzák letről a köznapi méretek,

kicsi királyok, erőtlenek és nevelésesek,
mert ISTEN SZÖRNYETEGE, emberkék végzete ő,

temérdek sugár-erő, transzformált örület,
kapcsolják rá uraim a várost: a lámpa mind kigyúl,

egyszeri csoda, a Nap fia ő, aki agyára
fölv teszi koronának a lángoló Kárpátokat!

Rágalom, hogy a szoba sarkába a százszor kifőzött
teahalomra buktatja el a halál –

északról délre zuhan, elrúgva úgy a mediánt,
hogy billen a láthatár, minden egyensúly fölborul,

rágalom, hogy Tivadar festőt a cicái kikezdi,
máig is oroszlánok vesződnék izmaival!

Vigyázat, itt jön, mint féreg nélküli dicsőség,
hús-valósága csak emlék, arra már szüksége nincs.

Átörökítve magát a világ velő-kötegébe,
lett magaslati hó, szűziség, lombzene, bilincstelen,

agyaras hegyi folyó, azúr vadkanok rohama,
új látomás a rónán, délibáb-rontó vihar,

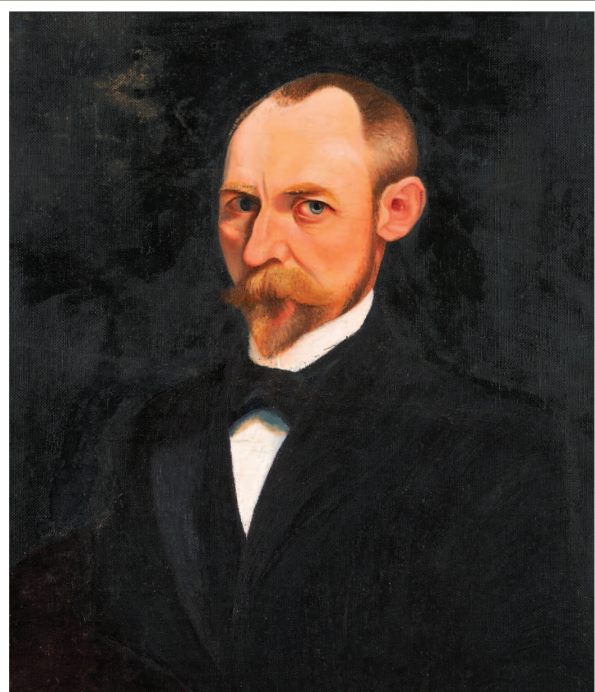
tűnődve is őrlő jelenés, lidérc a tükörben,
fehéren rémlő bika, aki márvány és patyolat.

Figyelem! beszél az elárvult aszkéta mester,
sivatag korban új szépség, szakálla rostolt acél,

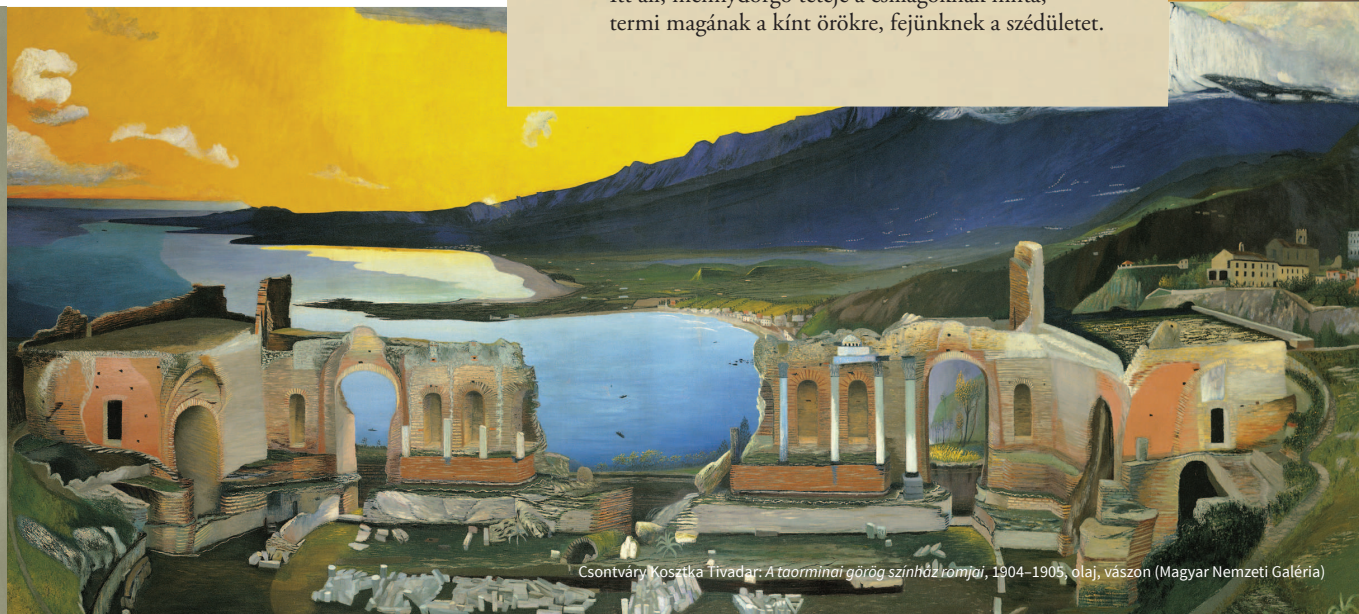
keze a nagy korszakok lapjait fordítja kínba,
Mona Lisa arany méhe már villámló görcs és aszály.

Rikolthat a művész az égen kén s kobalt páváiból,
törvény, hogy cédrussá váljon a milliogyókú magány.

Itt áll, mennydörgő teteje a csillagoknak hinta,
termi magának a kint örökre, fejünknek a szédületet.

Csontváry Kosztka Tivadar: Őnarckép, olaj, vászon, 1893 körül (Magyar Nemzeti Galéria)

Csontváry Kosztka Tivadar: A taorminai görög színház romjai, 1904–1905, olaj, vászon (Magyar Nemzeti Galéria)